

Sosyal Bilgiler Dersi İçin Örnek Sözlü Tarih Uygulaması: Geçmişten Günümüze Komşuluk

Sample Oral History Practice for Social Studies Course: Neighborhood from Past to the Present

Hacer DOLANBAY*

Öz

Sözlü tarih toplumların kültürel değerlerinin zaman içerisindeki değişimini yansıtan yöntemlerden biridir. Bu araştırmanın amacı komşuluk kavramının geçmişten günümüze yaşadığı değişim ve sürekliliğine ilişkin bakış açısını sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sözlü tarih yöntemi uygulamaları ile incelemektir. Nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseninin kullanıldığı araştırmanın katılımcı grubunu Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği 2. sınıfında öğrenim gören on iki öğretmen adayı oluşturmaktadır. Uygulama konusu olarak sosyal bilgiler dersi öğretim programı “Kültür ve Miras” öğrenme alanı içinde yer alan “Geçmişimi Öğreniyorum” ünitesinde yer verilen “Komşuluk” kavramı seçilmiştir. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formundan elde edilmiştir. İçerik analizi ile çözümlenen araştırmanın sonuçlarına göre, komşuluk ilişkileri zaman içinde değişime uğramıştır ve bu değişim olumsuz yöndedir. Buna göre günümüzde kültürel değerlerimizi de yansıtan yardımlaşma, paylaşma, dayanışma gibi öğeler önemini kaybetmiş güvensiz, ilgisiz, iletişimsiz ve samimiysiz komşuluklar oluşmuştur. Bununla beraber devam eden canlı tutulan gelenekler de bulunmaktadır. Öğretmen adaylarının yaptıkları sözlü tarih çalışması ile bu yönetime ilişkin olumlu duygular geliştirmiş, geçmişe yönelik merak duymaya başlamış ve sözlü tarih yöntemini öğretici bir yöntem olarak görmüşlerdir.

Anahtar kelimeler: Sözlü tarih, sosyal bilgiler, komşuluk, değişim ve sürekliliği algılama, olgubilim

Abstract

Oral history is one of the methods that reflect the change of cultural values of societies over time. The aim of this research is to examine the perspective of the concept of neighborhood from the past to the present regarding its change, and continuity with the oral history method applications of social studies teacher candidates. Twelve students in Mus Alparslan University Social Studies Teaching Department are the participant group of the research in which the phenomenological design was used as one of the qualitative research methods. The concept of “Neighborliness”, which is included in the “I am Learning about My Past” unit located in the “Culture and Heritage” learning area of the social studies course curriculum, has been chosen as the application topic. The data were obtained from the semi-structured interview form. According to the results of the research analyzed by content analysis, neighborly relations have changed over time and this change is in a negative direction. According to this, today, elements such as solidarity, sharing, which also reflect our cultural values, have lost their importance, unsafe, uninteresting, uncommunicative, and insincere neighborhood have been formed. However, there are also traditions that are kept alive that continue. With the oral history study conducted by the teacher candidates, they developed positive feelings about this method, began to feel curious about the past, and saw the oral history method as an instructive method.

Keywords: Oral history, social studies, neighborhood, perception of change and continuity, phenomenology

* Doç. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, h.dolanbay@alparslan.edu.tr
ORCID: 0000-0002-9408-5636

Gönderim Tarihi / Submitted: 28.08.2024

Kabul Tarihi / Accepted: 07.10.2024

Atf Bilgisi / Cite As: Dolanbay, Hacer (2024), “Sosyal Bilgiler Dersi İçin Örnek Sözlü Tarih Uygulaması: Geçmişten Günümüze Komşuluk”, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 165-175.

Bu makale araştırma ve yayın etiğine uygun şekilde hazırlanmış ve [turnitin](#) intihal taramasından geçmiştir.

1. Giriş

Tarih, geçmişte yaşanan olayları sebep sonuç ilişkisine dayanarak anlatan bilimdir. Öğrencilerin yaşadıkları toplumda meydana gelen değişimleri anlamaları, yaşadıkları çevreye karşı anlayışlarının gelişmesinde tarih dersi ve tarih eğitimi önemlidir. Bu bağlamda ilkök ve ortaokullarda verilen sosyal bilgiler derslerinde tarih konularının öğretilmesi önem arz etmektedir. Öğrencilerin bu derslerde ezberlemeden, aktif katılım sağlayarak öğrenmelerini kolaylaştıran yöntemlerden biri de sözlü tarih yöntemidir (Akçalı ve Aslan, 2012). Genellikle tarih, sosyoloji ve halk bilimcilerin çalışmalarında kullandıkları sözlü tarih yöntemi geçmişle ilgili bir konunun, onu yaşamış tanıkların sözleriyle açıklanmasıdır. Geçmiş ile ilgili belirlenmiş bir tema veya konu hakkında dönemi yaşamış kişilerle görüşmeler yapılması, bu verilerin kaydedilerek sistemli biçimde analiz edilmesi ve yorumlanarak raporlaştırılmasıdır (Kyvig, 2000; Ritchie, 2014). Bir diğer tanıma göre ise sözlü tarih, ulaşılmaya ve kaydedilmeye değer bulunan bilgilerin, ilk kaynaklarının ağızlarından dinlenerek kaydedilmesidir. Elde edilen verinin işlenmesi sonucu ortaya çıkan ürüne sözlü tarih denilmektedir (Kılıç, 2018: 5). Sözlü tarihe ait ilk örnekler, antik dönem mitleri ve destanlarına kadar uzanmaktadır (Dursun ve Aydın, 2022). İlk Çağ tarihçileri birincil kaynakların yanı sıra sözlü kaynaklardan da yoğun biçimde yararlanmışlardır. Orta Çağ ve sonraki dönemlerde süregelen bu gelenek yirminci yüzyıl tarih anlayışının takip ettiği yeni yöntemlerle farklı bir boyut kazanmıştır (Martal, 2000; akt. Kılıç, 2018: 18). İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa’da akademik tarihçilikte kullanılan sözlü tarih, 1990’lardan sonra İngiltere ve ABD başta olmak üzere eğitim alanında kullanılan bir tarih öğretim yöntemi olmuştur (Lehane ve Goldman, 1977: 174; Kılıç, 2018: 22). Sözlü tarih araştırmalarının odağı ise önemli toplum şahsiyetlerinden sıyrılarak günlük yaşamın sıradan insanları olan işçi, kadın, köle gibi toplumun geneline yayılmıştır. Bu bağlamda yazılı olarak kaydedilmemiş ancak toplumsal hafızada köşe taşı olayların tarihin bir parçası haline gelmesini sağlamıştır (Çaykent, 2015: 164)

Hangi seviyede olursa olsun etkili bir sözlü tarih öğretiminin uygulanması ve hedeflenen kazanımların gerçekleştirilebilmesi için bazı unsurlar gereklidir. Genel anlamda bir sözlü tarih uygulaması “Tasarım, Uygulama ve Raporlaştırma” aşamalarından oluşmaktadır. Bu aşamaların uygun biçimde yürütülebilmesi için iyi bir ön hazırlık çalışması yapılmalıdır. Sözlü tarih uygulamasına başlamak için yapılan hazırlık, tasarım aşamasını oluşturmaktadır. Uygulamaya başlamadan önce dersin kazanımlarına uygun bir sözlü tarih çalışma alanı belirlenmeli ve etkinlikle öğrencilere kazandırılacak nitelik ve yetenekler açıkça belirlenmelidir (Ritchie, 2014: 274; Yazıcı ve Mert, 2017: 328). Uygulama aşaması soruların görüşmeceye yöneltilmesi ve yanıtların aslını bozmadan kaydedilmesi sürecidir. Görüşme sorularının anlaşılabilir ve açık olması önemlidir. Anlaşılmayan soruların yeniden sorma fırsatının yanı sıra doğaçlama biçimde yeni sorular da görüşme sürecine eklenebilmektedir. Görüşme esnasında yazılı notlar alınacağı gibi sesli veya görüntülü olarak kayıt altına alınabilmektedir. Raporlaştırma aşaması ise elde edilen verilerin yorumlanması ve rapor haline getirilmesi sürecini kapsamaktadır (Baum, 1977: 6). Son aşamada ise raporlar sınıfta öğrencilerle paylaşılarak değerlendirme amaçlı tartışma yapılmalıdır (Demircioğlu, 2010). Sözlü tarih projelerinin düzenlenmesi basamakları ayrıntılı biçimde şu şekilde ifade edilebilmektedir: Konunun ve hedeflerinin tespit edilmesi, görüşme yapılacak kişilerin seçilmesi, soruları planlama, görüşmeleri düzenleme, görüşmede elde edilen bilgileri kâğıda dökme, düzenleme, verileri değerlendirme (Şahin, 2019: 30-35). Bu yöntem esasında tarih derslerini sıkıcı olmaktan çıkarma ve öğrencilerin tarihe olan ilgi ve meraklarını geliştirme noktasında önemlidir (Gazel, 2015: 111). Geçmişteki yaşam şekilleri, evdeki yaşam, kadın ve çocukların yaşamı, bayramlar, eğlence biçimleri, hastalık gibi konular sözlü tarihin konularını oluşturmaktadır (Kabapınar, 2009). Bu konular günlük yaşamla doğrudan bağlantılı konulardır.

Sözlü tarih araştırmalarının sosyal bilimler alanında kullanılması farklı disiplinlerin ve bilim dallarının bu yönteme olan ilgisini arttırmaktadır (Dursun ve Aydın, 2022). Bir araştırma yöntemi olarak sözlü tarih, tarih öğretiminde olduğu kadar sosyal bilgiler öğretimi için de önemli bakış açıları ve uygulama fırsatları sunmaktadır (. Sosyal bilgiler dersi, eğitim sistemi içinde iyi vatandaş yetiştirmeye en çok katkı sağlayan derstir. Sosyal bilgiler derslerinde öğrenciler tarihi çeşitli yöntemler yardımıyla öğrenirler. Vatandaşlığın yanı sıra kültürel mirasın aktarılması konusuna 20. yy boyunca sosyal bilgiler programlarında yer verilmiştir (Öztürk, 2015). Sözlü tarih yöntemine dördüncü sınıf öğretim programında “Kültür ve Miras” öğrenme alanında “Geçmişimi Öğreniyorum” ünitesinin kazanımında rastlanılmaktadır. Programdaki açıklamasına göre kültürel mirasa duyarlılık ve vatanseverlik gibi değerlerle kanıt kullanma, zaman ve kronolojiyi algılama ile değişim ve sürekliliği algılama becerilerinin öğrenciler tarafından öğrenilmesine çalışılmaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] 2018: 14). Bu algının geliştirilmesi ve öğrencilerde tarihsel bilincin yerleştirilmesinde öğrencilerin yaşadıkları toplumu ve kültürü tanıyabilmelerinin yolu geçmişten günümüze yaşanan değişimleri kendi şartları içerisinde değerlendirebilmeleridir. Bireylerin, mekân ve sosyal olayların zaman içinde yaşadığı değişimler, değişim ve sürekliliğin algılanmasına bağlıdır (Demircioğlu, 2010). Alan yazın taraması yapıldığı takdirde komşulukla ilgili bir sözlü tarih araştırmasının yapılmadığı görülmektedir. Yanı sıra sözlü tarih yönteminin kullanımı konusunda üniversite düzeyinde sosyal bilgiler öğretmeni yetiştiren programlarda yeterli çalışmanın yer almadığı görülmektedir (Dere,2018; Aktın ve Tekir, 2018; Gölgesiz, Gedikler,2021). Bu nedenle eski ve yeniye açığa çıkaracak komşuluk ile ilgili bir çalışmanın yapılması kadar öğretmen adaylarının uygulamalı çalışma yapmasını sağlamak ve elde edilen sonuçları paylaşmak son derece önemlidir. Tüm bu gerekçelerin ışığında araştırmanın genel amacı, komşuluk kavramının geçmişten günümüze yaşadığı değişim ve sürekliliğine ilişkin bakış açısını sosyal bilgiler öğretmen adaylarının yürüttüğü sözlü tarih yöntemi uygulamaları ile incelemektir. Bu genel amaçla bağlantılı olarak şu sorulara cevap aranmiştır:

1. Sözlü tarih uygulamasına göre eskiden komşuluk ilişkileri nasıldır?
2. Sözlü tarih uygulamasına göre günümüzde komşuluk ilişkileri nasıldır?
3. Sözlü tarih uygulamasına göre komşuluk ilişkilerindeki değişim ve süreklilik nasıldır?
4. Öğrencilere göre komşuluk ilişkilerindeki değişim ve süreklilik nasıldır?
5. Öğrencilerin sözlü tarih uygulama sürecine ilişkin görüşleri nasıldır?

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji) biçiminde desenlenmiştir. Olgu bilim günlük hayatta sıklıkla karşılaştığımız ancak anlamını tam olarak kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için kullanılmaktadır (Yıldırım ve şimşek, 2016: 69). Öğretmen adaylarının komşuluğa ilişkin düşüncelerini derinlemesine analiz etmek amaçlandığından bu desen tercih edilmiştir. Yunanca “görünenlerin betimlenmesi” anlamına gelen fenomenoloji, insanların deneyimi nasıl anlamlandırdığını ve deneyimi bilince nasıl dönüştürdüklerini keşfetme üzerine odaklanmaktadır (Patton, 2014: 104). Bu bağlamda verileri elde edebilmek için incelenen olguyu doğrudan deneyimleyen öğretmen adaylarıyla görüşmeler yapılmıştır.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü 2. sınıfında eğitimine devam eden 6 kız ve 6 erkek toplam 12 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrenciler sözlü tarih projesi boyunca 19 kadın ve 11 erkek olmak üzere toplam 30 katılımcı ile görüşmüşlerdir. Görüşme yapılan kişiler Muş, Mardin ve Bitlis şehirlerinde yaşamaktadır. Bu kişilere ait demografik durum Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Görüşme yapılan kişiler bilgisi

Yaş	f	Meslek	f
40-50	2	Ev hanımı	19
50-60	13	Serbest meslek	9
60-70	15	Öğretmen	2
Toplam	30		

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın veri toplama araçlarını sözlü tarih çalışmasına ilişkin raporlar ve yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturmaktadır. Görüşme formundan birini öğrenciler görüşme yapabilmek için hazırlamış diğerini ise araştırmacı öğrencilerden görüş alabilmek için hazırlamıştır. Sözlü tarih yöntemini uygulayabilmek için hazırlanan form altı temel soru ve yardımcı sorulardan oluşmaktadır. Araştırmacının görüşme soru formunda ise beş temel soru ile yardımcı sorular bulunmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme nitel araştırmalarda yaygın biçimde kullanılan veri toplama yöntemlerindedir. Araştırmacının daha fazla bilgi aradığı yarı yapılandırılmış görüşme, görüşülen kişinin söylediklerine göre yeni soruları sorarken doğaçlama yapılabilmesini sağlamaktadır (Rubin ve Rubin, 2005). Bu araştırmada toplanan veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizinde amaçlanan temel unsur, elde edilen bulguları okuyucuya sistemli bir yapı içinde düzenleyerek sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Öncelikle veriler belli temalara göre çerçevelendirilerek tablo hâline getirilmiştir. Ardından temalar içerik analizine uygun olarak derinlemesine incelenerek öğrencilerin doğrudan görüşleriyle birlikte sunulmuştur. Araştırmanın güvenilirliğini sağlayabilmek için kodlayıcılar arası güvenilirliğe bakılmış ve ikinci bir alan uzmanından kodları ve temaları çapraz kontrol ederek çözümlenmesi istenmiştir. Miles ve Huberman’ın güvenilirlik formülüne göre iki kodlayıcı arasındaki tutarlılık %87’dir. Güvenirlik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) (Miles ve Huberman’ın 1994).

3. Bulgular

Araştırma sorularına göre yapılan analiz sonunda sözlü tarih uygulamasına göre değişim ve süreklilik bağlamında komşuluğa yönelik bulgular, öğrencilerin sözlü tarih uygulamasına göre değişim ve süreklilik bağlamında değerlendirmelerine yönelik bulgular, öğrencilerin sözlü tarih uygulama sürecine yönelik değerlendirmeleri, başlıklarına ulaşılmıştır.

3.1. Sözlü Tarih Uygulamasına Göre Değişim ve Süreklilik Bağlamında Komşuluğa Yönelik Bulgular

Tablo 2. Komşuluğa ilişkin katılımcıların görüşleri

Eskiden Komşuluk		Günümüzde Komşuluk	
Olumlu	f	Olumlu	f
Yardımlaşma, dayanışmanın olması	21	Değişimin olmaması	6
Komşuluk ilişkilerinin daha önemli olması	18	Yardımlaşma, dayanışmanın olması	4
Birbirini tanıma ve bilmenin olması	18	Eskisinden iyi olması	2

Daha samimi ilişkilerin olması	11	Sohbet etme birlikte zaman geçirilmesi	2
Daha fazla sohbet edilmesi	11	Aile gibi olunması	1
Dert ve sevincin paylaşılabilmesi	10	Sanal alemin ilişkileri artırması	1
Komşunun evine habersiz gidilebilmesi	10	Olumsuz	f
Akrabadan önce komşunun gelmesi	10	İnsanların kendilerini gizlemesi, paylaşmaması	20
Birlikte eğlenilmesi	9	Karşılıklı güvensizlik olması	20
Daha sık görüşülmesi	9	Birbirini tanımanın ve bilmenin olmayışı	17
Karşılıklı güven duyulması	9	Komşuluğun önemsenmemesi	17
Ramazan ve bayramlarda bir araya gelinmesi	7	İlişkilerin iyi olmaması	12
Daha saygılı olunması	5	Daha az görüşme ve sohbet edilmesi	12
Komşunun evden önemli olması	3	Habersiz komşunun evine gidilememesi	10
Olumsuz		Komşuların samimiyetsiz olması	9
Komşu sayısının az olması, seçim yapılaması	1	Birbirine saygı duyulmaması	5
		Bayramlaşmaya gidilmemesi	5
		Sanal ağlar nedeniyle komşuya ilginin azalması	3

Tabloda görüldüğü üzere öğrencilerin görüşme yaptığı kişilerin büyük bir çoğunluğu eski zamandaki komşuluk ilişkilerini daha olumlu bulurken şimdiki zamandaki komşuluk ilişkilerinin ise olumsuz olduğu görüşünde birleşmektedir. Eski zamana dair tek olumsuz görüş “Komşu sayısı azdı, seçim yapamıyorduk.” şeklinde bir katılımcı tarafından dile getirilmiştir. Tabloya göre günümüzdeki komşuluğun olumsuz yönlerinin ise olumlu yönlerinden oldukça fazla olduğu göze çarpmaktadır. Buna göre az sayıda katılımcı “şimdiki komşularımızla yardımlaşırız, şimdiki komşuluk daha iyi, birlikte toplanırız” gibi olumlu cevaplar vermiştir. Olumsuz anlamda verilen cevapların ise daha fazla olduğu göze çarpmaktadır.

Komşuluğun olumludan olumsuza doğru değişimini K4 şu sözleriyle açıklamaktadır: *Eskiden tütün ekerdik, komşuyu yardıma çağırıp birlikte demet yapardık. Şimdi kimse kimseye destek vermiyor, herkes kendi evinde, kendi derdiyle uğraşılıyor. Yardımlaşma eskiden olduğu kadar yok.* Bir diğer katılımcı ise benzer şekilde düşündüğünü şu sözlerle ifade etmektedir: *Eskiden komşuluk ilişkilerimiz çok güzeldi, komşular birbirini severdi, sayardı. Bir iş olduğunda komşu komşuya yardım ederdi. Eskiden ekin ekilirdi, komşunun ekini tarlada kaldığı zaman komşular derdi: ‘Haydi gidelim, o komşuya da yardım edelim, onun da işini bitirelim.’ Eski komşulukla bugünkü komşuluk arasında dağlar kadar fark var.* (K15). Tablo incelendiği zaman katılımcıların eskiden komşuluk ilişkilerinin daha önemli olduğunu (f18) şimdiki komşuluğun önemsenmediğini düşündükleri görülmektedir (f17). Bu durumu K13 *Geçmişte komşuluk ilişkilerimiz mükemmeldi. Sabahtan akşama kadar beraberdik. Birlikte vakit geçirir, akla gelebilecek her şeyi beraber yapardık. Mesela lif yapardık, yemek yapardık, çay içer, sohbet ederdik. Menfaat yoktu. Maddi, manevi her şeyi paylaşırdık.* sözleriyle ifade etmektedir. Yine K17 görüşlerini şu şekilde açıklamaktadır: *Kızım, komşuluk eskiden çok önemliydi. Herkes herkesi tanırdı, herkes herkesle akrabaydı. Can, mal kaygısı yoktu. Alışveriş kolaydı, eskiden herkes komşusuna bir şeyler veriyordu.* K19 ise *Şimdiki zamanda komşuluk yok olmuş, bitmiş. Eskiden komşu, komşu değil, canciğerdi. Birinin canı yansa diğerinin de yanardı, sanki kendisine olmuş gibi hissederdi. Kapılarımızı, pencerelerimizi açık bırakırdık. Korkmadan, çekinmeden hep bir arada yerdik, içerdik. Eskiden komşuluk kardeşlikti, annelik, babalıktı.* Sözleriyle eski komşuluğun çok daha iyi özelliklere sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Katılımcılar, eskiden komşuların birbirini tanıyıp, birbirini bildiğini (f18) şimdiki olumsuz bir özellik olarak kimsenin komşusunu tanımadığını düşünmektedir (f17). Bu durumu K21 şu sözlerle açıklamaktadır: *Eskiden komşuluk ilişkileri çok sıcaktı, kardeş gibiydik. Birbirimizi çok severdik, kavgamız olmazdı, saygı çoktu. Komşularımızın çocuğunu öz çocuğumuz gibi bilirdik. Ama şimdilerde o sıcaklık, anlayış yok. Güven hele hiç yok.* Benzer görüşlere sahip olan katılımcılar ise şunları söylemektedir: *Şimdiki komşuları ne tanyorum ne gidiyorum ne geliyorum ne de onlar geliyor. Tek başıma çarşıya gidip geliyorum, sıkılıyorum,*

kapıda biraz oturuyorum. Yine çıkıyorum eve, yukarda tek başıma pencereden bakıyorum etrafıma, kimse yok. (K1).

Katılımcılar, komşulukta habersiz komşunun evine gidilmesini (f10) olumlu bir özellik olarak düşünmektedir. Ancak şimdi bunun olumsuz olarak değiştiğini ve “haber verilmeden komşuya gidilmeyeceğini” belirtmektedirler (f10). K6 bu konudaki görüşlerini şu cümlelerle açıklamaktadır: *Eskiden her komşuya çat deyip girebiliyorduk. Şu andaysa sene devrolana kadar kimse kimseye gitmiyor. Çok önemli olmazsa gitmiyorum.* Bir diğer katılımcı olan K2 ise şu sözlerle açıklamaktadır: *...Eskiden herkesin kapısı açıktı kapı denen bir kavram yoktu. Şu an herkesin kapısı kilitli. Ben komşularımın yarısını tanımıyorum. Şimdi komşumuza giderken önceden haber vermemiz gerekiyor, eskiden daha samimi olduğumuz için haber vermeden de giderdik. (K2) demiştir.*

Katılımcılar, olumlu özellik olarak eskiden dertlerini, sevinçlerini paylaştıklarını (f10) şimdiyse bunun değiştiğini ve güvensizlikten dertlerini, sevinçlerini söyleyemediklerini (f11) belirtmektedirler: *O zamanlar herkes sırlarını paylaşırdı, şimdi herkes birbirinden her şeyi gizliyor. (K14).* Diğer bir katılımcı ise dertleşemediği, sorunlarını paylaşamadığını şu sözlerle açıklamaktadır: *Eski günlerimizi hatırlıyoruz, ne kadar güzeldi. Süt sağmaya gittiğimiz zaman sanki düğüne giderdik. Konu komşuyla beraber beş, on kişi eşekle veya atla gidiyorduk. Şimdi kimse yok konu komşu derdini anlatasın. Anlattığın zaman zaten seni dinlemiyor, diyorlar ki ‘derdini anlattın, benim psikolojim bozuldu!’ Eski günlerimizi arıyoruz, eski günlerimizi istiyoruz. (K8).*

Katılımcılar eskiden komşuların birbirine güvendiğini (f9) şimdi olumsuz olarak birbirine güvenmediklerini ifade etmektedirler (f10). Bu bağlamda komşular arasında güven sorunu yaşandığından, herkesin kendi evinde yalnız oturduğundan ve bunu alışkanlık hâline getirdiğinden yakınılmaktadır. Özellikle teknolojinin gelişmesi ve medyanın hayatımızın merkezinde yer almaya başlamış olması katılımcıların vurguladığı diğer sebeplerdir. Bu konuda K30 şunları söylemektedir: *Eskiden güven vardı, birbirimize güveniyorduk... Şimdi o güven yok, gerçekten yok. Herkes kendi evine çekilmiş, kimse kimsenin hatırını sormuyor. Kapıda karşılaştığında bile sormak istemiyor. Eskiden öyle değildi, birbirimiz olmadan yemek bile yemiyoorduk. Şimdi bir internet, bir TV tutturmuşlar, ne komşuluk kalmış ne hâl hatır. Bir diğer katılımcı da benzer nedenlerden dolayı komşulukta güven ilişkisinin bozulduğunu düşünmektedir: *Eski komşulukta sohbet vardı, oturuyorduk, eğleniyorduk. Her konuda konuşurduk, anlatırdık ama bugünkü komşuluğa gelirse sadece teknoloji, telefon, TV... Bu teknoloji yüzünden pek bir sohbet edemiyoruz. (K26).* Araştırmada katılımcılardan birinin şimdiki zamandaki komşuluğu eski zamanlardaki komşuluktan üstün bulduğu da görülmektedir. Bu düşüncesini şu sözlerle ifade etmiştir: *Eskiden bir tane veya beş tane komşum vardı, şimdi sanalda yüzlerce komşum var. Şimdiki komşuluğun eskisinden daha iyi olduğu kanaatindeyim. Eskiden komşu seçme hakkım yoktu. Geçimsiz, yardımlaşmasını bilmeyen bir adamla komşu olmak zorundaydık. Şimdi ise öyle mi? Sanalda yüzlerce komşum var. Hepsi ya e-mail ya telefon ya WhatsApp ya da Twitter’den gönderiyor: ‘Benim böyle bir problemim var. Ne diyorsun? Falan yerde görüşelim.’ Bak gördün mü? Şimdiki komşuluk önceki komşuluktan daha hoştur. (K10).* Katılımcının sanal âlemde var olan arkadaşlığı ve teknoloji kullanımının getirdiği yenilikleri gerçek komşuluktan üstün tuttuğu anlaşılmaktadır.*

Görüşmelerde katılımcılara “komşulukta önemli olan temel unsurun ne olduğu” sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplar incelendiğinde “yardımseverlik, aile gibi olmak, dostluk, arkadaşlık, insanlık, beraberlik, güven, hoşgörü, dayanışma, iyi niyet” kavramlarının ön plana çıktığı görülmektedir. Yine araştırmada katılımcıların sıklıkla yinededikleri “samimiyetin bitmesi ve güvenin yok olmasının nedenlerinin ne/ neler olabileceği” sorusu sorulmuştur. Soru yöneltilen katılımcıların çoğu bunu teknoloji ve kitle iletişim

araçlarına olan bağımlılıkla ilişkilendirmiştir (f4). Diğer sebepler arasında güvenin yok olması (f1) ve komşuların birbirlerini tanımıyor olması gösterilmiştir (f1). Örneğin K30 sorunu teknoloji ile açıklayanlar arasındadır: *Bence ilk başta televizyondur. Hatta onu da bırak, herkeste var, şu internet denilen şey var ya, komşuları, her şeyi bitirdi.* Bir diğer katılımcı olan K23 ise görüşlerini *Komşuluğun değişmesinin sebebi günümüzdeki teknolojidir. Komşu dışarıya çıkmadan zaten her şeyi duyabiliyor. Telefonda, internetten girip her şeyi öğreniyor. Komşuya ihtiyaç duymuyor, sohbeti, her şeyi telefonda buluyor.* cümleleriyle ifade etmektedir.

Değişim ve süreklilik bağlamında analiz edildiğinde yardımlaşmanın olması, sohbet etme, aile gibi olma gibi durumların az sayıda katılımcı tarafından hala devam eden komşuluk ilişkileri olarak ifade edildiği görülmektedir. Belirgin biçimde günümüzdeki komşuluk olumsuz algılanmaktadır. Bununla beraber katılımcıların bazıları komşuluk ilişkilerinde geçmiş ile şimdi arasında değişimin olmadığını düşünmektedir (f6). Bu kişiler her iki dönemde ilişkilerde çok fazla değişikliğin olmadığını, önemli olanın insanlık olduğunu ve komşuya yemek vermek, Ramazanda iftar yapmak ve hâl hatır sormak eylemlerinin hâlâ devam ettiğini söylemişlerdir. Örneğin K12 bunu şu cümlelerle ifade etmektedir: *Çocukluğumda da sıcaktı, benim için şu an da aynı. Yani biraz kişiyle alakalı komşuluk ilişkileri. Sadece gitmeden kısa bir süre önce haber verilirdi ya da çat kapı gidilirdi. İnsanlar bundan rahatsız olmazdı. Ama günümüzde çalışan kadın sayısı arttığı için ve çalışan kadınların evi her zaman düzenli ve temiz olmadığı için birkaç gün öncesinden haber vermek gerekiyor.* K7 ise benzer düşüncesini şu sözlerle açıklamaktadır: *Ben komşuluk anlamında çok farklılık yaşamadım. Oradaki mahalledeki komşularım da çok iyiydi, bugünkü apartman komşularım da çok iyi, memnumun. Bu insanlıkla ilgili bir şey.* Bu katılımcının genel anlamda komşuluktan ziyade geleneksel mahalle ortamıyla modern apartman hayatındaki komşuluğu kıyasladığı görülmektedir.

3.2. Öğrencilerin Sözlü Tarih Uygulamasına Göre Değişim ve Süreklilik Bağlamında Değerlendirmelerine Yönelik Bulgular

Burada Değişenler ve Süreklilik/Devam edenler olmak üzere temel iki tema belirlenmiştir. Tablo 3'te öğrencilerin uygulamadaki analizlerinden elde edilen bulgular sunulmaktadır:

Tablo 3. Komşuluk kavramına yönelik öğrenci değerlendirmeleri

Değişenler	f	Süreklilik/Devam edenler	f
Geçmişteki komşuluğun olumlu yanlarının fazla olması	12	Ramazan'da iftara yemek gönderilmesi	6
Sevgi, saygı, güven, yardımlaşma değerlerinin tükenmesi	10	Hasta, cenaze ziyaretine gidilmesi	5
Eski komşulukların özleniyor olması	10	Köylerde ve küçük yerlerde komşuluğun hala iyi olması	2
Apartment komşuluğunun ilişkileri zedelemiş olması	5	-	
Toplam	37	Toplam	13

Tabloda görüldüğü üzere öğrenciler sözlü tarih uygulama süreci sonunda komşulukta olumludan olumsuzla doğru bir değişim yaşandığını düşünmektedir. Yaptıkları görüşmeleri analiz eden öğrenciler, sevgi, yardımlaşma, saygı ve güven gibi değerlerin yok olmaya başladığını düşünmektedirler. Komşuluktaki değişimin nedenini ise teknolojinin hayatta daha fazla yer alması, insanlar arasındaki güvensizliğin artması ve buna bağlı olarak samimiyetin azalması ile şehir/apartment hayatının etkileri olarak açıklamaktadırlar. Bu görüşlere ilişkin doğrudan alıntılardan bazıları şunlardır:

K1 *Ben bu süreçte gerçekten de eskilerin değer verdiği şeylerle günümüzde değer verilen şeylerin aynı olmadığını gördüm. Öncelikler farklı. Onların beklentisi az, samimiyet çok ama şimdi ise beklenti fazla samimiyet yok.* derken K4 ise *Her şeyin değiştiğini bunun için çokça özlem olduğunu gördüm. Eski komşuluğu hala umutla arıyorlar.* demiştir. Komşuluk ilişkilerinin hala devam ettiğini düşünen K7 *Küçük*

bir beldede yaşıyorum. Eski komşuluklar bizde azda olsa hala var. Dinlediğim röportajlarla birlikte eskiden gelen kokusu çıkan yemeğin yakın komşulara dağıtılması bizde hala var. Derken benzer görüşte olan K3 Köylerde bence halen eskisi gibi devam ediyor komşuluk ilişkileri ama şehirlerde böyle devam ettiğini söyleyemem demiştir. K9 ise Geçmişte de şimdi de değişmeyen tek şey komşuluk kelimesi, aynı apartmanda yine komşu olarak adlandırılan insanoğlunun varlığının devam etmesi.; K10 Dinlediklerimden sonra günümüz komşuluk ilişkilerinin çokça değiştiğine ikna oldum. Eski zamanla kıyasladığımızda güven duygunun yerle bir olduğunu görmekteyim demiştir.

3.3. Öğrencilerin Sözlü Tarih Uygulama Sürecine Yönelik Değerlendirmeleri

Tablo 4. Öğrencilerin Uygulama Sürecine Yönelik Değerlendirmeleri

Yöntemin kazandırdıkları	f	Yarattığı duygu	f
Yöntemi uygulamayı öğretmesi	9	Çok keyifli olması	9
Büyüklerle empati kurmayı sağlaması	7	Mutluluk vermesi	8
Soru hazırlama ve röportaj yapmayı öğretmesi	4	Heyecan yaratması	4
Faydalarını öğrenmeyi sağlaması	2	İletişimi artırması	4
Toplam	21	Toplam	25

Öğrencilerin sözlü tarih uygulama sürecine ilişkin değerlendirmelerini içeren tablo incelendiğinde, öğrencilerin nerdeyse tamamının uygulama sayesinde sözlü tarih yöntemini öğrendiklerini söyledikleri görülmektedir. Uygulama sayesinde büyükler gibi düşünebildiklerini, Sözlü tarih yöntemiyle soru hazırlama, röportaj yapma, analiz etme gibi becerileri edindikleri, onların sorulara ilişkin cevapları heyecanla anlatıyor olmalarının kendilerini de mutlu kıldığını belirtmektedirler. Bu nedenle öğrenciler yapılan röportajların keyifli olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bağlamda öğrencilerden alınan doğrudan alıntılardan bazıları şunlardır:

Sözlü Tarih Uygulaması bana herkesin yaşadığı olayların farklı olduğunu ve farklı bir açıdan pencereden baktığını öğretti (K2); Yaptığımız sözlü tarih uygulaması çok yararlı oldu benim için bir röportaj yapılırken kesinlikle tarafsız olması gerektiğini röportaj yapan kişinin yorumunu katmamasını, objektif bir rapor olması gerektiğini öğretti (K5); Özellikle sosyal bilgiler dersinde sözlü tarih yapmanın bir çok faydası varmış. Örneğin tarihi bir olayı araştıracaksın o konuyla ilgili eksik belgelerin olabilir ve sende bu eksikliği yakın çevrenden konuyla ilgili sözlü tarih yaparak da öğrenebilirsin (K7); Yaptığım röportajlar çok keyif vericiydi. Hatta birçok amca ve teyzeyle röportaj yapınca bunu bir ödev olarak değil de bir iç geçirmek, bir maziye anımsamak olarak algulayıp hemen içten sohbet etmeye başladık (K10); Bu süreçte birçok şey öğrendim. Aynı zamanda da birçok şey hissettim. Bazen ben yaşamışım gibi mutlu oldum bazen de sanki tüm onları yaşamış şimdi ise kaybetmiş gibi hüznüldüm.(K11); Hissettiğim en güzel duygu bende yarattığı heyecandı ilk kez böyle bir uygulama yapmak beni fazlasıyla heyecanlandırdı. Soruları hazırlamak sormam gereken kişileri düşünmek kafamda bunları tasarlamak çok ayrı hislerdi. (K12).

4. Sonuç

Komşuluk, herkesin zihninde çeşitli hatıraları canlandıran bir kavramdır. Komşuluk, sosyal bir varlık olan insanın yaşamını biçimlendiren ilişki alanlarından biridir. Araştırmanın bulgularına göre *güven, samimiyet, yardımlaşma/paylaşım* komşulukta en fazla önem arz eden değerlerdir. Kendileriyle görüşme yapılan katılımcıların nerdeyse tamamı *eski komşulukların çok daha olumlu özelliklere sahip ve kendileri için önemli olduğunu* düşünmektedir. Özellikle yetersizliklerden kaynaklanan ihtiyaçların birlikte yardımlaşma yolu ile giderilmesi, üzüntü ve sevinç gibi duyguların paylaşılması katılımcılar tarafından özlem duyulan komşuluk göstergeleridir. Demirdağ ve Turan'ın (2023: 597-600) çalışmasının sonucuna göre de eski komşuluklar

güven duygusuna dayanan, özlem duyulan ilişkilerdir. Yine eskiden ilişkilerin daha samimi olduğu, komşuların birbirini tanımadığı ve habersiz kapının çalınıp komşuya gidilmesi sonucu da bu araştırmanın sonucunu desteklemektedir. Ortak ihtiyaçlar, düşünce ve duygular çizgisinde süregiden komşuluk ilişkisinin güven ve dayanışma temeline dayandığı söylenebilmektedir (Gündüz ve Yıldız, 2008). Öte yandan komşuluk ilişkilerinde güven duyma ihtiyacı Türk atasözlerinde de yer bulmuştur. Proje boyunca öğrencilerin sordukları sorular ve alınan cevaplarda da bunları görmek mümkündür. “Ev alma, komşu al.”, “Komşu komşunun külüne muhtaçtır.” atasözleri (Aksoy, 2021) uygulama boyunca öğrenciler tarafından verilen örnekler arasındadır.

Araştırmanın bir diğer bulgusuna göre öğretmen adayları komşuluğa dair sürekliliği olan bazı ilişkilerin olduğunu bulmuşlardır. Özellikle Ramazan’da iftar için yemek götürülmesi, cenaze ve hastalıklarda yardımlaşma devam eden geleneklerdir. Bununla birlikte bu geleneklerin şehirlerde değil köylerde hala süregeldiğini belirtilmiştir. Yine araştırma sonucuna göre öğrencilerin hazırlık ve uygulama süreçleri ile sözlü tarih sürecini yeterli bir biçimde öğrendikleri görülmektedir. Sarı, (2007) *Sosyal bilgiler öğretiminde sözlü tarih etkinliklerinin öğrenci başarı, beceri ve tutumlarına etkisi* adlı tez çalışmasının sonuçlarına göre bu yönetime dayalı tarih öğretimi ile sosyal bilgiler ve tarih derslerinin daha ilginç ve zihinde kalıcı olduğunu açıklamaktadır. Öğretmen adaylarının hazırladıkları sorular sadece tarih değil, antropoloji, sosyoloji, coğrafya ve etnografi bilimlerinin araştırmalarına kaynak olacak niteliktedir.

Öğretmen adayları kendilerinden yaşça büyük olan katılımcılarla görüşmekten oldukça keyif almışlardır. Bu sonuç Kabapınar ve İncegöl’ün (2016) çalışmasında da görülmektedir. Öğrencilerin uygulamaya görüşmeci seçimi ve görüşmelerin yapılması aşamasında daha fazla istek gösterdikleri açığa çıkmaktadır. Bu onlarda hem bilgi çeşitliliğini artırmış hem de görüşme yapılan kişilerin özledikleri anılarını yâd etme heyecanına ortak olmuşlardır. Bu bağlamda öğrenciler empati yeteneklerinin geliştiğini belirtmektedirler. Öğretmen adaylarının çoğu yaşlı olarak tanımlayabileceğimiz aile üyeleri ve yakınlarıyla ilk defa bu kadar rahat bir biçimde sohbet edebilmişlerdir. Bu bağlamda sözlü tarihin aile, akrabalık ilişkilerini artırdığı ve onların iletişim becerilerini geliştirdiği çıkarımı elde edilebilmektedir. Öğrencilerin ilk kez uyguladıkları sözlü tarih yöntemine karşı ilgi ve sempatiyelerinin arttığı, uygulamanın geçmiş zamana dair merak uyandırdığı ve görüşme yapılan kişilerle empati yapma becerilerini geliştirdiği söylenebilmektedir. Demircioğlu’nun (2010) çalışması ile Aktın ve Tekir’in çalışması da sözlü tarih yönteminin öğrencilerde geçmişle ilgili ilgi ve merak uyandırma, empati ve araştırma becerilerini geliştirme yönleriyle bu araştırmayı destekler niteliktedir.

Tüm bu sonuçlardan yola çıkarak bazı önerilerde bulunulabilir: Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programında seçmeli *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Tarihsel Kanıt, Yerel ve Sözlü Tarih* isimli bir ders bulunmaktadır. Bu ders kapsamında sözlü tarih yöntemine ilişkin teorik ve pratik bilgiler verilmektedir. Aynı şekilde sözlü tarih yöntemi, zorunlu *Sosyal Bilgiler Öğrenme ve Öğretim Yaklaşımları* dersi içinde ise konu başlığı olarak verilmektedir. Sözlü tarih öğretimini güçlendirebilmek için uygulama sayısı artırılmalıdır. Öte yandan sözlü tarih, sadece sosyal bilgiler ve tarih derslerinde değil, diğer derslerde de uygulanabilir.

Kaynakça

- Akçalı, A.A., ve Aslan, E. (2012). Tarih öğretiminin iyileştirilmesi yolunda alternatif bir yöntem: Sözlü tarih. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2), 669-688
- Aktın, K., ve Tekir, H. S., (2018). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sözlü tarih yapmakla ilgili deneyimleri. *International Online Journal of Educational Sciences*, 10(2).

- Aksoy, Ö. A. (2021). *Atasözleri Sözlüğü-1*. İstanbul: İnkılap Kitabevi
- Baum, W.K. (1977). *Transcribing and Editing Oral History*. USA: Altamira Press
- Çaykent, Ö. (2015). Sözlü tarih. A. Şimşek (Ed.), *Tarih için metodoloji* (s. 126-134) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Demircioğlu, İ. H. (2010). *Tarih öğretiminde öğrenci merkezli yaklaşımlar*. Ankara: Anı yayıncılık.
- Demirdağ, M. F. ve Turan, M. (2023). İslam'da komşuluk ve günümüzde değişen komşuluk ilişkilerinin incelenmesi: Ankara Örneği. *Journal of Islamic Research*. 34(2), 591-606.
- Dere, İ. (2018). Oral History in Social Undergraduate Education: A Sample Implementation, *International Online Journal of Educational Sciences*, 10(3), 249-268
- Dursun, M. T. ve Aydın, Ç. (2022). Sosyal bilim araştırmalarında sözlü tarih yöntemi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 1-18.
- Gazel, A. A. (2015). Tarih öğretiminde öğrenci merkezli bir yaklaşım olarak sözlü tarih. İçinde *Tarih Öğretim Yöntemleri 7. Bölüm ss.109-115* (Edit. Muammer Demirel). Ankara: Pegem Akademi.
- Gölgesiz, Gedikler, H. (2021). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sözlü Tarih Çalışmasından Edindikleri Kazanımlara İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 51, 245-265.
- Gündüz, M. ve Yıldız, C. (2008). Türk yazılı kültüründe komşuluk. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 7(25), 123-138. 01.11.2023 tarihinde www.researchgate.net adresinden erişim sağlanmıştır.
- Kabapınar, Y. (2009). *İlköğretimde hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Maya Akademi Yayıncılık.
- Kabapınar, Y. ve İncegül, S. (2016). Değişim ve süreklilik bağlamında oyun ve oyuncağa bakmak: Bir sözlü tarih çalışması. *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*. 5(1), 74-96.
- Kılıç, A. (2018). *Hayat bilgisi dersi, "dün, bugün yarın" temasında sözlü ve yerel tarih etkinliklerinin değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: İstanbul.
- Kyvig, E. D. ve Myron, A. Marty. (2000). *Yanbaşımızdaki tarih* (Çev.Nalan Özsoy). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Lehane, S., ve Goldman, R. (1977). Oral history: research and teaching tool for educators. *The Elementary School Journal*, 77(39), 173-181.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook*. (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2018). *Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı*. Ankara. <https://ttkb.meb.gov.tr/> adresinden erişim sağlanmıştır.
- Öztürk, C. (2015). *Sosyal bilgiler öğretimi: Demokratik vatandaşlık eğitimi*.4. Baskı. Ankara: Pegem Akademi.
- Patton, M. (2014). *Qualitative research and evaluation methods*.4th Edition,Sage,Thousand Oaks.
- Ritchie, D. A. (2014). *Doing oral history*. Third edition. New York: Oxford University Press.

- Rubin, H. J. ve Rubin, I. S. (2005). *Qualitative Interviewing: The Art of Hearing Data* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Sarı, İ. (2007). *Sosyal Bilgiler öğretiminde sözlü tarih etkinliklerinin öğrenci başarı ve tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi: Ankara.
- Şahin, S. (2019). *İlkokul 4.sınıf sosyal bilgiler dersinde sözlü tarih uygulamalarının etkililiği ve önemi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi: Rize.
- Yazıcı, F. ve Mert, G. (2017). Sözlü tarih yönteminin 4.sınıf düzeyinde etkililiği. *Turkish History Education Journal*. 6(2), 324-342.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (10.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.